

■ Nizaməddin Şəmsizadə

Dini-mistik düşüncəyə görə Allah yer üzünü, bütün kainatı Kun (ol) deyərək yaradıb. Dünya poeziyasında "Ol" təxəllüsü qəbul edən ilk və yeganə şair Əjdər Cəbiyev oldu. Bu "Ol" bəlkə də o "Ol"dan deyil. Sadəcə Əjdərin özünü təsdiq istəyindən - şəxsiyyət kimi, şair kimi olmaq ehtirasından yaranıb. Sabir Bəşirov Əjdər haqqında "Nəsrin imkanları" kitabını bu cümlə ilə tamamlayır: "Əjdər poeziyada Ola bilib, yəni özü olub, nəsrdə də özü ola bildi..."

Biz də müəllifi dəstəkləyirik... Həmişə olduğu kimi, bu dəfə də "Ədəbiyyatında Füzuli olan xalqın şairi olmaq çətindir!" prinsipimizi əldə rəhbər tutaraq, şəxsiyyətinə, şeir və nəsr yaradıcılığına rəğbət bəslədiyim, ədəbi-ictimai mühitdə ciddi və nüfuzlu müasirim kimi tanıdığım Əjdər Olun poeziyası barəsində çoxdan vərəvurt etdiyim mülahizələrimi zövqlü və tələbkar oxucularla bölüşmək istəyirəm.

Əjdər Ol bir qədər ölçülü-biçili, elə o qədər də şeirdə konkret məramı olan şairdir.

rin, III minilliyin yəmin yerinə çevrildi. Elə bu zamanda da Əjdər Olun poetik yaddaşından doğuldu:

*Ey, salam tək hamıya söylədiyim, İstiqlal,
Rəngini yaxşı ayırd eylədiyim, İstiqlal!
Tən gəlir qan çəşidim bayrağının al qanına
Nə yapar cansız ölüm məsləkimin qəltanına
Düşümü qalxan edib girdim onun meydanına
Öz içimdən doğulub etdi zühur, İstiqlal!
Sözdə iş, işdə qürur, mənə budur İstiqlal!*

Bu bədii-fəlsəfi məzmunu, poetik ləngəri və patetik üslubu ilə Əjdər Olun "İstiqlal"ı XX əsrin əvvəlləri Əhməd Cavadın, Cəfər Cəbbarlının poeziyası, Üzeyir bəyin musiqisi ilə səsleşir. Bu səsleşmədə əzəmi bir milli qürur var, bu tipli şeirləri Əjdərdən müasir milli şair kimi danışmağa imkan verir.

Mənim üçün şeirin bədiiyi, poetikası önəmlidir. Adətən poetikani belə-ğətlə, patetika və pafosla eyniləşdirirlər. Pafos fiziki ehtirasın mənəvi ehtirasa çevrilməsi sayəsində yaranır. Əjdər

cəyinə əmindir.

"Ömür" də poeziyamızda təzə mövzu deyil, şairlərimiz ömrü belədən-belə çevirib, ələk-vələk ediblər. Əjdər Olun ömrə verdiyi mənə, bu mənəni oxucuya çatdıran ifadələr təzədir:

*Ağrılara, əzablara darılma
Öz içindən bərk-bərk yapış, yorulma
Çalış ölmə, çalış itmə, vurulma
Canım-gözüm, ömür elə budur, bu!
Tale, qismət deyirdim ha, odur bu!*

Burada şair öz "lirik mən"i ilə həmsöhbət olur, həsb-hala girir, ona ömrün mənəsinə poetik dillə bəyan edir.

Rəğbət bəslədiyim böyük tənqidçi V.Belinskinin heç vaxt köhnəlməyən köhnə bir fikrini də iqtibas gətirməyə ehtiyac duyuram: "Şairin yaradıcılıq fəaliyyətinin mənbəyi onun şəxsiyyətində ifadə olunan poetik ruhundadır, buna görə də onun əsərlərinin ruhunun və xarakterinin izahını birinci növbədə şairin şəxsiyyətində axtarmaq lazımdır". Əjdər Ol poetik "mən"i, şəxsiyyəti ön

*Gördüm bitən deyil daş gəzintisi
Hər daşın öz dərdi, öz üzüntüsü.*

*Gün gələr ya cıncıl, ya daş olarsan
Gün gələr bizlərə adaş olarsan.*

Şair sözü, poetik söz adı sözdən onunla fərqlənir ki, poetik sözün xüsusi aurası-hələsi olur. Poetik söz Ay kimi, Günəş kimi ətrafına işıq salır. Çünki bədii hüsnündən əlavə onun nüvəsində ilham, istedad enerjisi olur. Bu istedadla yazılmış həqiqi poeziyanın, lirikanın ən xarakterik cəhətidir. Lakin elə şairlər var poetik dəqiqliklə, bədii detalla bədii aura yaratmağa nail olur. XX əsr poeziyasında onun parlaq nümunəsi Əli Kərimdir. Bədii-fəlsəfi mənəni gözlənilməz poetik detalda təcəssüm etdirmək! - Ə.Kərimin əsas kəşfi bundan ibarət idi. Əjdər Ol da şair müasirlərindən belə bir cəhdlə fərqlənir. Misallara nəzər salaq:

*bilmir nə gündə idim
Onun dəfn günündə
El töküldü başıma
Bu iş nə idi gəldi?*

Şair eyni sözdən iki müxtəlif mənada istifadə edir: başıma el yığıldı, başıma iş gəldi! - baş sözünü qənaətlə, poetik mənəni itirmədən bir dəfə işlədir, iki mənaya şərik edir.

*Qoyma iş qan ola, sevgi man ola
Canda can saxla ki, yarım can ola -*

Əlbəttə, bu əsl şair deyimidir.

Daha iki misal:

*Əzabı mən elə gözəl çəkirəm
Bir kimse dərdimdən fikir eləmir.*

Yaxud:

*Nə qədər yürüşlər bitib muzeydə
Gedib məzarlarda bitən yol kimi.*

Elə bilərəm ki, bu beytlərin şərhə ehtiyacı yoxdur.

"Atam, ay atam..." kifayət qədər səmimi bir şeirdir:

*Qəfil könlüme düşdün
qışın oğlan çağında
Əksin durur gözümün
Qarasında, ağında.*

Lakin, bu bəndin son iki misrası Nüsrət Kəsəmənlinin "Sən gözümün ağısan, // ilk məhəbbət qarası" misralarını yada salır.

"Mən" şeirinin ilk bəndi belədir:

*Əzabı mən elə gözəl çəkirəm
çəkdiyim əzabdan heç kəs usanmır
Özüm öz başıma siqal çəkirəm
məndən söz düşəndə söhbət uzanmır.*

Bu bənd də mənim yadıma Məmməd Aarazın "Məni yola saldı ayaq izlərim", Ramiz Rövşenin "Özün öz yolunsa ilan balası", Vaqif Cəbrayılzadənin "Düşünürəm, öz dalımca gözüm dolur" misralarını saldı.

Şair bəzən dilə zim edir, fikrini ifadə etmək üçün ona zor göstərir, bu halda poetika kələ-kötür qafiyələrin əzabını çəkir. "Hava" şeirindən:

*Axırda başıma hava gələcək
ah-ufdan, səs-küydən, tarap-turupdan
İlahi, qırılsa ipək tellərim
təzədən sən onu çək ipək sapdan.*

Şairin "Dağıntı", "Qonaq", "Sabahın xeyir", "Çardaqda" şairlərindən də belə misallar çəkmək olar...

Əjdər Ol ciddi adamdır. Onun poeziyadakı mövqeyi də ciddidir. O şeirə özünü təsdiq üçün gəlib, adi fəaliyyət sahəsində yetirib deyə bilmədiklərini bədii sözün sərhədsiz imkanları ilə deyir. O, nəsr də yazır, qeyd etdiyim kimi, nasirliyi bərdə monoqrafiya da çap olunub. Əjdərin nəsrinə də poetikdir, o nəsrə də şairdir. O, bədii sözün qədrini, dəyərini bilir, onu urvadan düşməyə qoymur, sözlə söhbət etməyi bacarır.

Müasir poeziyamızın qeyrətini çəkən, qüdrətini yaşayan namuslu söz adamı kimi o yaradıcılığının kamillik çağını yaşayır "yaradanın mədhi-sənəsi, nəğməsi" (Füzuli) olan Söz üçün məsuliyyəti cəsarətlə intixab edir.

POEZİYADA OLMAQ SƏLAHIYYƏTİ

Bəlkə də bu onun məsuliyyəti, insan taleləri ilə bağlı rəsmi işdə işləməsindən irəli gəlir. Əslində, bu cəhət şairlik üçün məqbul sayılmır. Böyük və əbədi gənc istedad Müşfiq deyirdi ki, şeir divanədir, onu azad edin, buraxın nə edir etsin, onu zəncirləməyin. Elə Müşfiqin müasiri, türk ədəbiyyatşünası, şeir nəzəriyyəçisi İsmayıl Hikmət Ərtaylan yazırdı ki, "İlham pərisinin bülür gərdəninə istibdad zənciri salmazlar, ipək saçlarına istiqlal çələngi vururlar".

Dünyanın hər bir ölkəsində poeziyanın əbədi mövzuları var, poeziya elə bu mövzulardan doğulur. Çörək kimi, su və hava kimi bu mövzular da köhnəlmir, əhəmiyyətini, dadını, enerjisini itirmir. Elə əsl şair odur ki, bu mövzulara poetik hüsn bəxş etsin. Məsələn, vətən, ata-ana, məhəbbət... Bax beləcə:

*Kim nə deyir qoy desin, səni sevib seçmişəm,
aranına düşmüşəm, yaylağına köçmüşəm
Əlimə dəryaz alıb iki vəl et biçmişəm
iyini alım, vətən!
Bir az yumşalım, vətən!*

*Əjdər Olam, o vaxtdan elə Əjdər olanam,
sənə dodaq büzsələr, dava-dalaş salanam
həmişə ərk et mənə, özünküyəm, balanam
sən mənim canım, vətən!
Azərbaycanım, vətən!*

Bu, Əjdərin öz poetik nəfəsi ilə sərhəddi Vətəndir. Şair ona "ruhum, canım və tənim" deyir.

"Azərbaycan", "Vətəndaşlıq işi" şeirləri gözlənilməz metaforalarla işlənilib: "Mənim Azərbaycanım // adının da canı var". Şair vətəndaşlığa da özünəməxsus yozum verir: "Dəmir qırıqlarından qılınc tökülən kimi // Min-min əfəldən // vətəndaş düzəldərik".

Şair vətəndaşlıq borcunu öz zamanına sığışdırıb verir:

*Bizim zamanımızda Qarabağ əldən gedib
bizim vaxtımızda da geri qayıtmalıdır
Saxlamayaq bu işi gələcək nəsillərə
gələcək nəsillərin öz gələcək borcu var.*

Hər bir nəsil öz vətəndaşlıq borcu ilə dünyaya gəlir, bir nəsil borcunu vaxtında verməyəndə növbəti nəslin və beləliklə də millətin tarixi yükü ağırlaşır. Tarix qarşısında şair və vətəndaş məsuliyyətini dərinləndirən dərk edən Əjdər Ol poetik həyəcan təbii çalır.

Bütün XX əsr boyu həsrətində olduğumuz ən böyük itki-istiqlalımızdır, 70 il onu arzumuzda, qəlbimizdə saxladığımız, çocuq kimi bəslədik.

Əsrin sonunda o körpə fidan kimi boy atdı-üçrəngli bayrağın, ayla ulduzun öpüşündən yarandı, yeni - XXI əs-

rin şeirləri poetikdir. Onlarda ruhun enerjisi ifadə olunur. Bu elə ilham deməkdir. Onun həm ruhu-ilhamı, həm şəxsiyyəti, həm də ədəbi-ictimai mövqeyi millidir.

Mənim üçün estetik meyar olan bir fikir var: "Şair sözü yüksək və müqəddəs bir sözdür. Bu sözdə ölməyən, əbədi bir şöhrət var" (V.Belinski). İndi Əjdərin şeirlərini oxuyur və düşünürəm: Əcəba şair müasirinin bu müqəddəsliyi qoruya bilirmi? Bu suala "hə" və "yox" deyə cavab vermək olmaz. Qeyd etdim ki, Əjdər müasir epoxanın milli şairidir. Və şübhəsiz ki, müəyyən istedad sahibidir, poeziyası ilə özünü təsdiq edib.

Elə ən populyar, Əjdərin təbirincə desək, nimdaş mövzuları götürək:

*Altdan-altan gizlincə sevdim heyatı, sevdim
daşdığı qart adı, nimdaş soyadı sevdim
Yanğımi yatırımağa yarpaq üstə şəh yetər
Bəlkə mənəm yerim, Yer üstə deyil,
Baxma ki, bir işimin xırda kəsiri qalıb
İlk "Sevirəm" sözümlün hələ təsiri qalıb.*

Sevgiyə dəxli olmayan, məhz sevgi konusunda bir-birindən uzaq sözlərdən məhərdətlə düzəldilmiş orijinal "Sevgi" şeiri... "Könül vuruşu" şeirində isə şair deyir:

*Könlümü vuruşa çıxarmışam mən
Səf-səf, qoşun-qoşun kədərlə, qəmlə
Mənim üreyimin hər döyüntüsü
Təzə bir hücumdur, yeni bur həmlə.*

*Mən öz üreyimə yaxşı bələdəm
Döyüşər döyüşün sonunna qədər.*

Buna ovqatın portreti demək olar. Şairin adından danışan, onun "mən"inin obrazı olan lirik qəhrəman həyatla cəngi-cidala girir və qalib gələ-

30 iyul 2016

WWW.KASPI.AZ

MÜNASİBƏT

13